

**РАЗНАМОЙНЫ
ВЯНОК
КЛАСІКУ**

Нан Творческ

Зам. № 000

KAMUNKAT.org

*На папярэдняй старонцы —
малюнак
Уладзіміра Караткевіча
з подпісам
«Пан Твардоўскі»
(герой балады
Адама Міцкевіча).
Датаваны 1973 г.*

Zina Gimpelevich-Schwartzman (Waterloo, Canada)

UŁADZIMIR KARATKIEVIČ AND HIS INFLUENCE ON THE CONTEMPORARY BYELORUSSIAN RENAISSANCE¹

Substantive changes in contemporary Byelorussian culture first occurred in 1986. These changes were demonstrated in the letter entitled «List da Harbačova» (Letter to Gorbachev) which was signed by twenty-eight well-known Byelorussian artists and scientists of different fields and generations². Each of the twenty-eight signatories had been recognized as a «People's Artist of the USSR» or an «Honored Figure of BSSR Culture». Many of them also had received international cultural recognition. In their letter, they unanimously show their affection for the Byelorussian language and concern for its future. The group includes Vasil Bykaŭ, whose works have won international recognition.

In contemporary Byelorussian literature, the only other Byelorussian writer who enjoys a stature comparable to Bykaŭ's is the late Uładzimir Karatkiewič.

Uładzimir Karatkiewič was born in 1930 and died in 1984. He is known as one of the first writers of his generation to commence what became a steady and confident return to his roots in the Byelorussian language and culture. Karatkiewič received his first University degree in Kiev, and by the time of his graduation in 1954 was completely fluent in Ukrainian. Due to both his interest in Ukrainian culture and his tendency to express his opinions openly, Karatkiewič earned the epithet of «Ukrainian-nationalist» from the Ukrainian authorities. This was in the fifties when that alone could result in a death penalty. The curious thing to note here is that Karatkiewič's first language was Russian.

In 1962 Karatkiewič graduated from the Institute of Cinematography, VGIK, in Moscow. Now he had become fluent not only in the eastern group of Slavic languages, but in Polish and French as well. Versatility and profound erudition are already present in his early poetry. Quotations from the Bible and classical and contemporary literature as well as proverbs and sayings from folklore are not only a part of his «general» culture, they infuse all his poetry and prose and demonstrate his respect and admiration for these other cultures. Through his writings and his behavior Karatkiewič emphasizes that his emotion and respect were

¹ Paper presented at the annual meeting of the Canadian Association of Slavists in the framework of the Learned Societies Conference, Université Laval, Quebec, June, 1989.

In order to avoid misinterpretation, Byelorussian Latin-script spelling is used for Byelorussian names, see: Vera Rich: *Like Water, Like Fire*, London: G. Allen & Unwin Ltd., 1971, p. 23.

² *Listy da Harbačova* (Letters to Gorbachev). London: The Association of Byelorussians in Great Britain, 1987.

the basis of his enthusiasm for the Byelorussian language and culture. In his essay «Мова (што я думаю пра цябе)» — «Language: What I think of You» — which is the final part of a book put together by Byelorussian scholar Aleh Bembel — Karatkievič wrote:

«... (я) ... сам вярнуўся да сваёй мовы. Ведаочы і іншыя як сваю (некаторыя, можа, на самым пачатку, нават у нечым лепей) аднойчы зразумеў. што сапраўды свая сярод іх адна»³.

Like Bykaŭ, Karatkievič first wrote in Byelorussian and usually translated his own works. Sometimes, as for example in the case of the story, «Дзікае паляванне караля Стаха» or the novel «Чорны замак Альшанскі», he agreed to an authorized translation. Milan Kundera in «The Art of the Novel» talks humorously about the thankless role of an author, who is supervising the translation of his own works: «The writer who determines to supervise the translations of his books finds himself chasing after hordes of words like a shepherd after a flock of wild sheep — a sorry figure to himself, a laughable one to others»⁴. Although, Kundera's general and political situations differ considerably from Bykaŭ's and Karatkievič's, they share some common ground. While Kundera practically lost his Czech audience, Bykaŭ, Karatkievič, and others, by writing in Byelorussian first, were creating their Byelorussian audience. After all, these writers would have found it easier to gain success and recognition if they had written in Russian. The number of copies of their works printed in the Russian language exceeded the Byelorussian editions of the same works dozens and sometimes even a hundred times. The ten thousand Byelorussian copies of the best known of Karatkievič's novel, «Каласы пад сярпом твайм», appeared in a Russian-language edition of 180,000 copies. Karatkievič's insistence on writing in Byelorussian was not merely a political act from his part. Like Bykaŭ, Karatkievič took a special pride in using this language as a mark of his identity. This sense of national identity is more than necessary in a Republic, where in 1981, 89.9% of all printed literature was in Russian. By 1984 this figure had reached 95.3%.

In his essay «Мова (што я думаю пра цябе)», while talking about the role of native language in the destiny of an individual, Karatkievič wrote: «Нават адзін здолее, калі да канца»⁵. Knowing the gentle nature of the author of this line, one will immediately recognize this statement not as a militant appeal to arms, but as a sign of spiritual strength and the strong national identity of a member of the intelligentsia, for whom his native language is emblematic of his dignity. This relationship of personal dignity and language permeates all of Karatkievič's works. Anatol Vierabiej writes in his latest essay about Karatkievič:

³ Uładzimir Karatkievič. «Mova, što ja dumaju pra ciabie» (Language, What I think of you). In Aleh Bembel, Our Native Language — Its Role and Aesthetic Progress. London: The Association of Byelorussians in Great Britain, 1985, p. 242.

⁴ Milan Kundera, *The Art of the Novel*. New York: Harper & Row, 1988, p. 120.

⁵ Uładzimir Karatkievič. «The language. What I think of you», p. 239

«Пісьменнік часта звяртаецца ў сваіх творах да новага і ў пэўным сэнсе недастаткова яшчэ распрацаванага ў беларускай літаратуры вобраза інтэлігента»⁶.

Indeed, in his poetry which first appeared in 1955, as well as in his prose which was first published in 1961, Karatkiewič developed the philosophical themes and topics which exercised the intelligentsia. On a personal and creative level this writer accurately fits Nabokov's description of an «intelligent». He possessed all the features proposed by Nabokov: «the spirit of self-sacrifice, intense participation in political causes or political thought, intense sympathy for the underdog of any nationality, fanatical integrity, tragic inability to compromise, true spirit of international responsibility»⁷. Being a faithful follower of the intelligentsia, Karatkiewič felt and portrayed a personal responsibility for his utterances, whether made in private or in his writings. Being by birth and choice a representative of an «underdog» culture, Karatkiewič tirelessly sought to bring it to his readers through the tool he possessed and admired the most — his Byelorussian language.

As a person interested in the destiny of the intelligentsia, Karatkiewič wrote extensively on historical themes and topics, apparently following Kundera's thought on the subject: «If the writer considers a historical situation a fresh and revealing possibility of the human world, he will want to describe it as it is»⁸. Such themes easily promote thoughts and ideas concerning national identity and its vehicle — the language.

In Karatkiewič's works as in the works of early representatives of the Russian and Polish intelligentsia, language does more than simply reveal the origins of his protagonists. It demonstrates the protagonists' attitude towards the people who use the language. «Мужык і мужыцкая мова» is the litmus paper which, within the literary world of Karatkiewič, indicates a person's search for the truth (пошуки праўды).

The themes and plot of the most popular of his stories, «Дзікае паляванне караля Стхаха» are typical of Karatkiewič. This is a glimpse into Byelorussian history blended with a number of elements of fantasy as a background for a romantic love story. The narration is written in the first person by the character Bielarecki, a historian and ethnographer. The reader is even given the name of one of Bielarecki's collections of Byelorussian folk art: «Byelorussian songs, ballads and legends». And, as if to confirm the further reality of his writings, there is a phrase from Bielarecki's introduction to this monograph⁹.

The reader never doubts the author's sympathies and attitudes for a moment. In spite of the complex plot and the fact that the events described in the

⁶ Anatol Vierabiej. «Jadnajučy sučasnaje z minulym». Maładość. No 11, (1988), p. 176.

⁷ *The Nabokov-Wilson Letters*, edited, annotated and with an introductory essay by Simon Karlinsky. New York: Harper & Row, 1979, p. 294.

⁸ Milan Kundera, *The Art of the Novel*. New York: Harper & Row, 1988. p. 44.

⁹ Uładzimir Karatkiewič. *Čorny Zamak Alšanski*. Minsk: Mastackaja Litaratura, 1983, p. 301.

story are at least a hundred and forty years in the past, there is no idealization of that period. The cruelty of big landowners and the petty attitudes of their supporters — the *ślachta* — towards simple folk is portrayed in a very critical, strong, and realistic manner. The Tsar's name is also used negatively, and when Bielarecki slips in the suggestion that the Romanov family is of Byelorussian origin, he is ashamed of this implication. The inability of both the landowners and the *ślachta* to speak Byelorussian demonstrates the depth of their moral degradation. In contrast to the dark force they represent, two things stand out. First, as the major protagonist, Bielarecki constantly points out that the pure source of Byelorussian folk art is Byelorussian history which, with all its complex events, reminds the reader of the possible rebirth of the glorious past. Secondly, it is people like himself, his peasant friend Ryhor, Śviaciłavič, a democrat with a self-explanatory last name, and Janoūskaja (she crowns this small circle of like-minded people), who — to some degree, with their shared hardships and their respect for the people and their beliefs — symbolize Byelorussia itself.

Byelorussian legends, however, are not entirely idealized in the novel. The central one, which gave its name to the «Дзікае паліванне караля Стаха», is full of treason, cruelty, and betrayal of one's roots. It is a beautiful and very powerful story whose scope in terms of moral and literary profundity may only be compared to Gogol's «The Terrible Vengeance.» Just as in Gogol's tale, the legend about King Stach proclaims the intensity of woe which awaits those who dangerously play with the value of their roots.

The protagonist of Karatkievič's first * historical novel: «Чорны замак Альшанскі» is Anton Košmič, a contemporary of the author. Karatkievič's educational data coincide with those of his protagonist. Here the autobiographical similarity ends and gives way to the possibility of an alternative biography. Dmitrii Segal considers the idea of alternative biography to be the most common literary practice for Slavic writers of this century¹⁰. The attempt to create such a situation, he states, through the creation of a prototype and blending different protagonists into one «ideal» self, confirms the author's ability to live another life in circumstances more suitable for personal development. A similar idea is expressed by Kundera: «A novel examines not only reality but existence. And existence is not only what has occurred, existence is a realm of human possibilities, everything that man could become, everything he is capable of»¹¹.

In this respect Anton Košmič is an ideal compilation. He is a historian and a paleographer who is only one step away from his post-doctoral degree. His

* На самай справе «Чорны замак Альшанскі» не з'яўляецца першым гістарычным раманам У. Караткевіча. Ім быў «Каласы пад сярпом твайм». Паслядоўнасць напісання раманаў прадстаўлена ў артыкуле ў адваротным парадку. — Рэдкал.

¹⁰ Dmitrii Segal. «Zametki o Siužetnosti v Liričeskoi poezii Pasternaka». *Slavica Hierosolymitana*. No 3, (1978), p. 428.

¹¹ Milan Kundera, p. 42.

interest is the sixteenth and seventeenth centuries — a period of glory and pride for the Byelorussian language and culture, since during this period Byelorussian was the state language of the Grand Duchy of Lithuania. Košmič's hobby is writing detective stories, based on ancient Byelorussian documents. As a member of the intelligentsia, Košmič is also the ideal material for the story, as the events described had already happened to the author (an alternative biography). At the same time he is the central figure in a complex detective story. Such adventure-detective stories are a common feature in all of Karatkiewič's prose. The writer, however, uses this device in a masterful and challenging way. He not only develops interesting complexities for the plot, but constructs intriguing linkages and comparisons between the past and modern life.

«Čorny Zamak Alšanski» is the first occurrence of a type of plot which Karatkiewič develops throughout all of his prose works. It comprises three levels of narrative approach: realistic, fantastic, and mystical. The complexity of such a plot brings an ornate kind of beauty into the writer's prose. A less complimentary feature in Karatkiewič's prose is his urge to unravel the fantastic and mystical elements at the story's end. Karatkiewič is sometimes in so much of a hurry to explain the riddle of the plot that the reader feels like a frustrated gourmet with too little time to savor his favorite dish.

Another feature of Karatkiewič's prose is the presence of religion in his works. Beginning with the novel «Čorny Zamak Alšanski», God's name permeates the body of Karatkiewič's works. Almost on the same level as language, religion demonstrates both the author's attitude to the protagonist and his personal civic courage. After all, Karatkiewič wrote at a time when religion was not as welcome in life and literary works as it is today. The ending of the novel «Čorny Zamak Alšanski» is in the form of a monologue by Anton Košmič. In his address, or, more precisely, prayer to God, Košmič asks nothing for himself, he asks only for the happiness of his people.

The name for Karatkiewič's next novel — «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» is not very typical of contemporary Eastern Slavic literatures. Karatkiewič himself, in his autobiography, defined the genre of this novel as follows: «Гэта не камедыя і не трагедыя, а трагікамедыя, смех праз слёзы, народная драма, калі хочаце»¹². Folk humor and Bible stories, regional legends and chronicles, sayings and proverbs, this is the rich soil used by Karatkiewič in which to grow the colorful plot of his second historical novel.

The scope of the author's fantasy and his vast knowledge of the history of his native and beloved Byelorussia gives birth to a lot of ideas about the need for change in every aspect of life in this part of the world. One idea, however, stands as a solid column not only in «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні», but in many other of Karatkiewič's works. This is demonstrated in the poem «На Беларусі Бог жыве» / Byelorussia is God's country (an old Byelorussian saying). In the

¹² Uładzimir Karatkiewič. *Zbor Tвораў*. Minsk: Mastackaja Litaratura, 1989, volume 4, p. 361.

final lines of this poem published after his death in the anthology entitled: «Быў. Ёсць. Буду.», Karatkievič states an idea which is common to all of his works:

І пра тое кожны пяе салавей
Росным кветкам у роднай траве:
«На Беларусі Бог жыве», —
І няхай да веку жыве.¹³

The starting point for «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» was a seventeenth-century chronicle by Maciej Stryjkowski¹⁴.

Juraś Bratčyk, the main protagonist of the novel, is presented in the novel as Christ. During the course of the narration this character undergoes a number of major transformations. In the beginning he is an adventurer and a crook who, together with his «apostles», wanders around Byelorussia, performing cheap tricks. Slowly he becomes aware of his people's misfortunes and Juraś-the-Christ leads an uprising against the king and the church which supports this unjust ruler. The conflict between Juraś-the-Christ and the church is a deep one. This is a conflict between those who stand up for the underdog and those who are willing to submit to the people in power. The protagonist bears a remarkable likeness to his literary predecessors, Till Eulenspiegel, Colin Brunon, and Robin Hood, but is completely Byelorussified in «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні».

In the two-volume historical novel «Каласы пад сярпом твайм» which continues in the story «Зброя», the reader finds a protagonist who possesses the typical characteristics of the intelligentsia. These features, incorporated into a rather complicated plot, are the following: «readiness to serve the «universal» cause for everybody's happiness, heretical relationship to the present socio-political order, democratization and integrity between people, faithfulness to one's beliefs, self-sacrifice, idealization of the common man, disregard for personal welfare, feelings of isolation from one's own people, and very mixed feelings about religion»¹⁵.

We have already noticed that protagonists in Karatkievič's works are measured by their attitude towards the Byelorussian language. In fact, knowledge of the Byelorussian language immediately brings a protagonist into the circle of positive heroes. The same tendency is portrayed in a negative manner by those characters of different nationality who do not value their language, those

¹³ Uładzimir Karatkievič. *Zbor Tvorau*. Minsk: Mastackaja Litaratura, 1989, volume 1, p. 242.

¹⁴ Maciej Stryjkowski's chronicle was compiled in the seventeenth century and covered the reigns of the offspring of the Grand Duke Kazimir Jagielovič who became the ruler of the Lithuania and Rus' in 1440 and was made King of Poles in 1447. Maciej Stryjkowski wrote extensively on the period of the reigns of the son and the great-grandson of Kazimir, Zygmund Kazimirovič and Zygmund-August.

¹⁵ See a general discussion of the term «the intelligent» in book: Z. Gimpelevich-Schwartzman. Intelligent y Romanakh Doktor Zivago i Master i Margarita. Orange, CT: Antiquary, 1988, p. 43.

who show their preference for Russian over Polish or Ukrainian, or even for French over Russian. In all his works, and in the novel «Каласы пад сярпом твайм» and the story «Зброя» in particular, Karatkievič introduces and develops this romantic relationship between national identity and the native language. Karatkievič is so much taken with the question of language in these works that he often gives a rather bald and simplistic presentation of some of the protagonists.

The character Aleś Zahorski, the principal protagonist of the novel «Каласы пад сярпом твайм» and the story «Зброя», is a blend of the most typical features of the intelligentsia. Zahorski was born a prince but has been brought up in a peasant family whose name is Kahut. He was sent there by his parents who represent one of the most influential families «of All the Russias». This practice of educating and bringing up the first son in a peasant's family was an old Byelorussian custom and clearly represents an initial dream of members of the intelligentsia to bridge the abyss between labor and wealth.

In the novel Zahorski speaks like a peasant, eats like one, does everything according to peasant ways. From the very beginning of the novel it is clear that Zahorski's mother tongue is Byelorussian. This makes him closer to a «мужык» than to his own family in all ways of communicating. What distinguishes him from the peasants is his bearing and independence.

The old patriarch of the Kahut family demonstrates through a number of folk stories and old legends the importance of knowing and respecting one's own native language and culture. As the first form of art encountered by Zahorski and the Kahut children, these legends and stories have a marked impact on the youngsters in this novel. Later Zahorski becomes acquainted with other forms of art and different cultures, but when he himself starts to write verses, there is no need to guess which language he chooses for his poetry.

When, after six years with the Kahut family, Zahorski returns home, the French language in which his parents first speak to him is as strange to him as his own family. Nor does he understand his mother's words to him in Russian: «Что же вы, например, если сегодня на завтрак, мой маленький? — спытала пані Антаніда. — Сёння... на завтра? — неўразумела перапытаў Алеś»¹⁶. It is only when his parents make an effort and speak «па-мужыцку» that Zahorski recognizes them. His mother's remark that as a child, Aleś spoke French like a little Parisian, reminds us also, that though Byelorussian is his native language, it is not his first. This small detail underlines the mission which Zahorski is supposed to accomplish in his life. This mission is best described by this protagonist's early contemporary, Vissarion Belinsky's words: «Our time longs for convictions, it is tormented by a hunger for truth»¹⁷. Belinsky's thought can be equally well applied to Karatkievič's times and his concerns for the «hunger for truth» in life and

¹⁶ Uładzimir Karatkievič. *Kalasy pad siarpom tvaim*. Minsk: Belarus', 1968, volume 2, p. 50.

¹⁷ Vissarion Belinskii. Polnoe sobranie socinenii. «Reč o Kritike». Moscow, 1955, volume 6, p. 267.

art. Placing Aleś Zahorski in a historical context helps us to understand the ideal *intelligent* in a number of respects. Zahorski is not of a «superfluous nature», he is not a radical. Neither is he a populist, ready to perish for the «sweet» name of the people. Indeed, Zahorski is shown as one of the people. He represents the educated part of his nation which treats the people with respect. Cultural and material democratization at all levels of society is what Zahorski demonstrated with all the courage and love for his nation in the story «Зброя» which appeared twelve years after the novel.

«Зброя», a story rather than a novel, is Karatkiewič's attempt to complete the grand plan which he had of telling the history of his homeland. It reveals the context of the 1863–1864 uprising, led by Kastuš Kalinoŭski. This plan is still to be completed by someone in the future. And one may only hope that this person will possess the same stature and talent as Karatkiewič.

«Каласы пад сярпом тваім» together with «Зброя» make up the first Byelorussian historical saga which has brought to contemporary Byelorussian culture a firm notion of self-awareness. But that is not all. These works help the people of Byelorussian origin who today are still searching for their nation's rightful place among the nations.

In the glorified historical scenes, Karatkiewič portrays Byelorussians as having a legitimate place among other peoples of the world. Perhaps due to his great efforts, a society has been formed which is called «Дзяды». It incorporates thousands of Byelorussians who are passionately interested in Byelorussian history, literature, and culture. They work tirelessly to bring back its main foundation, the Byelorussian language. The very existence of «Дзяды» is the realization of Karatkiewič's words which he wrote in his biography: «Трэба працаваць не для сябе, а для маёй роднай краіны, для Беларусі, якой, калі дазволіць лёс, я паслужу, колькі будзе дадзена дзён, — многа або мала, але да канца». (I shall work not for myself, but for my native land, Byelorussia, which I will serve, if my destiny allows it, for as many days as I am given — many or few — till the very last day)¹⁸.

And so he did. Contemporary Byelorussian culture had never been blessed with an educator or a master of belles-lettres of the stature of Karatkiewič. There is no genre where he failed to demonstrate both talent and professionalism. Karatkiewič's poetry invites his reader to reflect on love and nature. It is the road on which his lyrical hero sets out in search of beauty and the meaning of life. Literary heroes in Karatkiewič's prose continue this search and try to find answers in the broad canvas of world history, including Byelorussian history. His essays on Francišak Skaryna, Taras Ševčenko, Lesia Ukrainka, Janka Kupała, Janka Bryl and others — provide the incisive views of a profound thinker. These essays epitomize the knowledge and preoccupations of the writers who wrote before Karatkiewič and led him to dedicate himself to the same pursuits and questions. Some of his research like «Званы ў прадоннях азёр» (about Byelorussian Palešsie) is

¹⁸ Uładzimir Karatkiewič. *Zbor Tвораў*. Minsk: Mastackaja Litaratura, 1989, volume 4, p. 363.

devoted strictly to Byelorussian history. Two other essays are written to commemorate the millenium of Viciebsk and Turaŭ. In celebrating these dates of importance to Byelorussians, Karatkievič passionately insists on the importance of the resurrection of the language which is responsible for this culture. In every genre Karatkievič's main intention is to unite Byelorussia's past and present and on the basis of this new foundation to look forward to the future.

To conclude this study on Karatkievič I can do no better than quote the words of his comrade-in-arms, Vasil Bykaŭ: «І пры жыпці ён, можа, як ніхто іншы, карыстаўся непахіснаю рэпутацыяй аднаго з самых таленавітых майстроў літаратуры. Але, можа, толькі пасля яго смерці мы з усёй відавочнасцю ўбачылі, каго страцілі. Роўнага яму няма і наўрад ці ўжо будзе, замяніць яго ў нашай літаратуры не можа ніхто. Ужо хаця бы таму, што ніхто з такім бляскам не спалучае ў нас талент паэта з талентам празаіка, драматурга, кінасцэнарыста, эсэіста, гісторыка. Ён быў аднолькава таленавіты амаль ва ўсіх літаратурных жанрах, што, можа, натуральна для літаратуры мінулага, але рэдка сустракаецца ў сучаснай літаратуры з яе багатымі і дасканала развітымі літаратурнымі жанрамі». (Even when he was alive, he as no one else enjoyed an unshakable reputation as one of the most talented literary masters. Only after his death, however, did the scope of our loss become particularly evident. He has no equal now and it is not likely that someone will appear in the future; no one can replace him in our literature. Above all, no one combines with such brilliance the talent of a poet with the talent of a prose writer, a dramatist, a film script writer, an essay writer, and an historian. He was equally talented in almost all literary genres — which may be natural in the literature of the past, but is a great rarity in contemporary literature with its rich and highly developed literary genres)¹⁹. These words were written by Bykaŭ as the preface to Karatkievič's eight-volume corpus of works presently being published in Byelorussia. This is an edition of 60,000 copies and that alone signifies both an earnest and a confirmation of what Karatkievič's name means in contemporary Byelorussian culture.

¹⁹ Uładzimir Karatkievič. *Zbor Tвораў*. Minsk: Mastackaja Litaratura, 1989, volume 1, p. 10.

Ferdinand Neureiter (Salzburg, Österreich)

ULADZIMIR KARATKEVIČ

Geb. 1930 in Orša, S. von Vicebsk (Witebsk).

Sein Vater war Beamter.

Während des Krieges war die Familie evakuiert und kehrte erst 1944 in die Heimat zurück. Karatkevič erhielt eine Mittelschulausbildung und studierte dann 1949–1954 Philologie an der Kiewer Universität, arbeitete anschließend bis 1958 als Lehrer in der Ukraine und in seinem Geburtsort Orša. 1958–1962 besuchte er Literatur- und Drehbuchkurse in Moskau. Seit 1962 lebt er in Minsk.

Seine ersten Gedichte erschienen 1955. 1961 veröffentlichte er seinen ersten Prosaband «Blakit i zolata dnja» (das Blau und Gold des Tages) mit Erzählungen und Novellen. Es folgten Romane und weitere Bände mit Erzählungen. Außerdem schrieb er Bühnenstücke und Filmdrehbücher.

In seiner Dichtung herrschen historische und balladesk-romantische Themen vor. Die historische Thematik, romantisierend und abenteuerbetont, überwiegt auch in seiner Prosa.

Krzysztof Rutkowski (Warszawa)

JEDYNY TEMAT: BIAŁORUŚ

Sa pisarze, dla których rodzinna ziemia jest jedynym tematem twórczości. Wtedy pisanie staje się jakby innym sposobem patrzenia na ludzi, przedmioty i na siebie wreszcie, dookolnym spojrzeniem przez pryzmat wszechobecnej swojskości. W nikłym natomiast stopniu jest literaturą wydumaną przy biurku. W ten sposób pisze Uładzimir Karatkiewicz, białoruski poeta i prozaik, autor kilku powieści historycznych i wielu opowiadań, z których dziesięć, w wyborze i tłumaczeniu Jana Huszczy, ukazało się nakładem Wydawnictwa Łódzkiego. Tak więc *Błękit i złoto dnia*¹ jest hymnem powszednim na cześć Białorusi. Rzeczywisty bohater opowiadań Karatkiewicza to tysiącletni dąb w poleskiej puszczy — drzewo wieczności, Dniepr, Prypeć i step. Ludzie pojawiający się na kartach jego utworów znajdują oparcie i potwierdzenie własnego istnienia w tradycji, która w formie widocznej występuje obok nich i która współwytworzą swym własnym życiem. Człowiek i przyroda w twórczości białoruskiego pisarza stanowią jedność. Nie ma tu jednak mowy o jakimś determinizmie przyrodniczym, o naturalistycznej prowieniencji. Tajemnica związku polega raczej na wysiłku świadomości, w której przeszłość, teraźniejszość i przyszłość, dzięki ciągle obecnej swojskości, łączą się z sobą w każdej chwili i stanowią o postępowaniu bohaterów: «*On [...] tak żywo odczuwał związki ze wszystkimi, którzy byli, którzy będą na ziemi. To mu dawało poczucie czegoś doniosłego, znacznie ważniejszego niż on sam. Rodziło w jego duszy poczucie jakiejś wielkiej i smutnej zarazem dumy, dumne i gorzkie odczucianie wspólnej wszystkim radości, ciche marzenie o jedności rodzaju ludzkiego. Poczucie, które tak sugestywnie wypowiedział Rublow w Świętej Trójcy*», — mówi narrator *Czerwonej tarczy*.

Ci, którzy w ten sposób odczuwają związek czasów i związek ludzi, stają się w opowiadaniach Karatkiewicza prawdziwymi spadkobiercami i kontynuatorami Tradycji, rzeczywistymi bohaterami utworów na równi z drzewami, ziemią, wodą i słońcem. Po ich stronie jest prawda. Jeśli nawet myślą się czasami, przeżywają chwile zwątpienia, to jednak wcześniej czy później przezwyciężają swą słabość, a pomoże im zdobyte wcześniej poczucie swojskości i zadomowienia. Ludzie występujący na kartkach tych opowiadań potrafią mieszkać na ziemi. Mieszkać, to znaczy nieustannie odnawiać związek ze wszystkim, co znajduje się wokół,

¹ Uładzimir Karatkiewicz. *Błękit i złoto dnia* / Wybrał i przełożył Jan Huszcza. Łódź 1976. Wydawnictwo Łódzkie, s. 240.

gdyż właśnie w tym związku kryje się tajemnica siły i skuteczności wszelkiego działania. Dla nich Pypeć, Dniepr, dąb tysiącletek nie jest po prostu: «pomnikiem przyrody», ale swoistym pismem, które trzeba umieć czytać, jeśli myślisz o życiu prawdziwym. Czyta się rzekę, aby nie rozbić bajdaka o wystające kamienie, a także po to, aby zapamiętać dokładnie jej barwę, szum, zapach i odnaleźć pewne «X», które się w niej kryje. To «X» może na przykład przydać się później w naukowym laboratorium w trakcie badań nad właściwościami plazmy. Złudzenie? Absurd? Tak może powiedzieć tylko ten, kto nie rozumie, na czym polega związek z ziemią, na której się mieszka.

Dla bohaterów opowiadań Karatkiewicza przyroda stanowi swoiste uniwersum, niewyczerpany zapas wiedzy i różnych umiejętności, wpływa na zachowania ludzi i rodzaj ich uczucia. Człowiek jest obcy, jeśli na skutek jakichś nieprzewidzianych wypadków straci umiejętność odnawiania rzeczywistego związku z ziemią. Obcym, jest także ten, kto zakłóca Harmonię tego związku. Ekipa filmowców, która przyjechała do białoruskiej wioski, naruszyłaby organiczną wieź jej mieszkańców z ziemią, gdyby potraktowała osadę jako skansen lub jako atrakcję turystyczną. Jednak siła oddziaływania specyficznej atmosfery tej wsi, w której na każdym kroku odczuwa się jedność czasu teraźniejszego z przeszłym i przyszłym jest tak duża, że nawet to, co wydaje się całkowicie odmienne, traci w pewnej chwili piętno obcości i zostaje przyswojone jako element pełnowartościowy. Współczesność tradycji przejawia się w jej stałej obecności w każdej chwili dnia dzisiejszego. Dla bohaterów opowiadań Karatkiewicza właśnie dzień dzisiejszy, chwila wzbogacona świadomością przeszłego jest gwarantem autentycznej i pełnej egzystencji. Pamięć o minionym wzbogaca i uintensywnia życie. Miłość do kobiety jest jednocześnie miłością do stepów i jezior, dzięki ich niememu czuwaniu namiętność nabiera wyrazu i siły, zamienia się w rzeczywistą wartość. Szczęście człowieka musi w jakiś sposób wyrazić się w otaczającym go krajobrazie, zapachu trawy, szeleszczy liści lub barwie nieba. Miłość do jednej osoby jest jednocześnie miłością do wszystkich ludzi, którzy już byli, są i będą, oraz miłością do wszystkiego, co żyje: roślin, zwierząt, wody i ognia. Jeśli zaś wybucha uczucie sprzeczne z kodeksem wszechogarniającego porozumienia między człowiekiem i otaczającym go światem, to na pewno jest złe i niebezpieczne, wcześniej czy później musi się skończyć. Taki stosunek do innych można nazwać stanem wiecznego pogotowia. Dyżurnym lekarzem zaś — jest ziemia w dorzeczu Prypeci. Autor *Błękitu i złota dnia* pozostał właściwie romantykiem. Arką przymierza między dawnymi a nowymi laty jest dla niego w równym stopniu pieśń gminna, jak i wszystko to, co napotyka dookoła, począwszy od martwego jaru, w którym kiedyś znajdował się gród spalony przez Baty-Chana, a na najmniejszych stepowych kwiatkach skończywszy. Ponieważ jak powiedziałem na wstępie, Białoruś jest jedynym tematem jego twórczości.

Яков Хелемский (Москва)

ЗАПОМНИМ И ЭТО

Одно отличное стихотворение может порой сказать об авторе больше, чем просторный цикл, в котором истинной удаче нетрудно и затеряться.

Вот еще один из уроков Твардовского.

Лет тридцать пять назад, когда Владимир Короткевич только начинал, когда еще не настал черед его впечатляющей прозы, белорусский читатель знал первые публикации молодого поэта. Стихи, позволявшие многого ожидать от их автора.

Я перевел на русский несколько стихотворений Короткевича и предложил «Новому миру». В отделе поэзии подборку одобрили. Твардовский тоже отнесся к неизвестному доселе автору благожелательно. Он подписал стихи в набор. Особенно пришлась ему по душе миниатюра «Заяц варит пиво». Давайте вместе вспомним эти строки:

Туман с болот ползет лениво
Над нивой блеклой и пустой.
«Смотрите, заяц варит пиво», —
Так люди шутят меж собой.

А мне и впрямь, пожалуй, видно,
Как он хлопочет у огня,
Трегубый, серый, безобидный,
Над варевом из ячменя.

Береста искрами стреляет,
А он приладил котелок,
Присел и щепкою мешает,
Отведав, сплевывает вбок.

Уж он-то пиво сварит густо,
Его закуска — бурачок,
Травинка, заячья капуста,
Прогорклых веточек пучок.

Увидишь — спугивать не надо
Ушастого с его семьей.
Должна же быть у зайца радость
Перед суровою зимой.

Когда пришла верстка цикла, Твардовский сказал:

— А что, если мы оставим одного «Зайца»? Остальное тоже неплохо звучит, но эта шутка уж больно хороша.

Александр Трифонович еще раз прочитал подборку:

— На выставках примечательному холсту часто предоставляют отдельную стену. И правильно делают. Давайте поступим так же. Короткевич только выиграет от этого. Читатель тоже.

В номере осталось одно стихотворение. Само по себе превосходное, оно привлекло внимание еще и потому, что стояло особняком, было *выделено*.

Остальные стихи Короткевича без проволочек появились в «Знамени» и «Дружбе народов». Поныне горжусь, что русский читатель впервые узнал Короткевича в моем переложении.

(Кстати, когда я рассказал Владимиру, совсем еще молодому тогда, о решении Александра Трифоновича, он задумался и ответил:

— В журнале Твардовского лестно появиться и с одним стихотворением. Да еще при стремлении редактора обратить внимание читателя на тебя. — И добавил: — Мы вообще многовато печатаем. И переводить, наверное, тоже не все надо... Отбор — великое дело!

Вот уже и Короткевича нет... И теперь уясняешь со всей очевидностью — по части московских переводных изданий он изрядно отстал от многих своих собратьев. Не тратил на это душевные усилия. Не умел и не желал пробивать свои книги в столице, особенно те, что вызывали у издателей-перестраховщиков сомнения. Все отдавал главному — своей работе.

Осталось ощущение общей вины перед ним.

А ведь какой талант существовал среди нас!

Jozef Špaček (Bratislava)

ULADZIMIR KARATKEVIČ: CHOSENIA, MOJA LÁSKA; VÝCHODOSLOVENSKÉ VYDAVATEĽSTVO 1978

S bieloruskou prózou sme sa mali možnosť zoznámiť hlavne prostredníctvom diel takých autorov — najvýznamnejších predstaviteľov jednej zo sovietskych národných literatúr — ako su Ivan Melež a Vasil Bykav. Programové úsilie Východoslovenského vydavateľstva vydávať v edícii LIPA preklady kníh autorov u nás pomerne menej známych, či lepšie — prekladaných, je nanajvýš sympatické. Z vydaných titulov edicie stačí spomenúť Stefanykov *Chýr*; Hučalov *Súmrak*, Šukšinovu *Červenú kalinu*, Platonovove *Svetlo*, Ševčukove *Žlté lístie v júli*. Jedným z posledných titulov je novela U. Karatkeviča *Chosenia, moja láska*.

U. Karatkevič si získal popularitu hlavne svojimi románmi, v ktorých dominuje jeho svojrázny «historiosofizmus» (po česky vyšlo najvýznamnejšie dielo tejto časti Karatkevičovej tvorby pod názvom *Evangelium podle Jidáše aneb Druhý príchod Pána*). Viac ako samotné dejiny ho zaujíma predovšetkým ich zmysel.

V novele *Chosenia, moja láska* sa prikláňa k najživnejšej súčasnosti. Osudovou láskou k sebe zahoria dvaja ľudia z dvoch výrazne odlišných, takmer až protikladných svetov. On (Seviaryn), je atómovým fyzikom, predčasne unaveným, «opotrebovaným» vedcom. Ona (Gražina), pracuje na odl'ahlom mieste severovýchodnej tajgy ako entomologička. Ich láska je preniknutá neobyčajnou silou vzájomnej náklonnosti, Gražina však ukončuje ich krásny vztah, uvedomiac si, že sú obidvaja priviel'mi rozdielnymi bytosťami, v ich spoločnom živote by sa museli vzdat' mnohého a tak radšej volí život bez milovaného človeka ... Zdanlivý paradox, zaváňajúci čímsi banálnym, no v lúbostnom príbehu dvoch protagonistov nieto ničoho, čo zvádzza k sentimentalizovaniu, či banalite. Stretávajú sa dve silné osobnosti, intenzitu ich l'úbosti zvyšuje divá priroda tajgy so striehnúcim leopardom, ktorú zaútočí a preveruje Seviarynovu odvahu. V ohnisku lásky sa vlastne stretávajú dva svety — svet vedy a techniky, atómovej fyziky a svet ďivej prírody, nepoznačenej vplyvom civilizácie. Karatkevič vel'mi jemne naznačuje vplyv postupu civilizačných výdobytkov do súkromného života ľudí. Zobrazuje dvoch mladých ľudí, ktorí si prirodu vážia a vedia ju chrániť (cesta obidvoch milencov ku koreňu žeň-šeňa má tiež vlastne v rámci novely svoj symbolický význam).

Kompozícia novely je náročná — autor rozdeluje prózu na také časti, ktoré sú poplatné rozsiahlejšej hudobnej skladbe — v názvoch kapitol sú spomínané piesne, žalmy, ódy, sonáty, balady, nokturná, elegie — novela vrcholí *Piesňou*

chosenie (Finále a coda). Seviaryn stráca Gražinu, no verí, že jeho Chosenia — strom, schopný žiť aj v tých najhorších podmienkach tajgy, sa predsa len ozve...

V próze cítiť vysokú zodpovednosť spisovateľa za spoločenské problémy — načrtáva problematiku ozaj súčasnú, problematiku spôsobu života človeka, žijuceho v socialistickej spoločnosti, pracujúceho v neobyčajne náročných oblastiach ľudskej činnosti. Próza je zároveň oslavou tajgy, jej živocíssstva a rastlínstva a tiež v nej vzdáva hold moru, rybárom a námorníkom. Funkčne začleňuje romantické prvky do prózy o najživšej súčasnosti.

Náročnosť kompozície st'ažovala prácu prekladateľa, ktorý sa nel'ahkej úlohy zhstil vcelku dobre. Škoda však, že poetický, či poetizujúci text kazia prehrešky voči spisovnej slovenčine — Necítiť tieto ryby za naftou? (str. 18). Vedľa nej dva náklad'áky. Ďalej šli drevené chaty. (str. 55). Pri zodpovednejšej autocenzúre bolo možné tieto zbytočné chyby odstrániť.

Dúfajme, že po Karatkevičovej novele *Chosenia, moja láska* sa dočkáme aj prekladov niektorého z románov tohto autora — napríklad z tých historiosofických. Sugescia a presvedčivosť jeho prozaickej výpovede si zaslúžia pozornosť našich prekladateľov a vydavateľstiev.

Тетяна Кобржицька (Мінськ)

КРАЇНА ПІД БІЛИМИ КРИЛАМИ БУСЛА

«**Н**ині весна. Над усією моєю республікою, разгорнувши білі вітрила крил, ширяють туди й сюди бусли. Їх десятки, а може, й сотні тисяч — хто лічив? На стріхах селянських хат, на деревах, на колонах старих зруйнованих палаців, на слупах каплиць серед молодого зеленого жита.

Повсюди.

І тому мені здається, що в ці — та й не тільки в ці — дні землю мою, Білорусь, можна назвати «землею під білими крилами». І хай вас не дивує, мої юні друзі, незвичайна назва книжки, що потрапила до Ваших рук.

В певному розумінні і бусол є символом... Білорусі».

Так піднесено-поетично, образно починається книга Володимира Короткевича «Земля під білими крилами (Моя Білорусь)», що вийшла в 1972 році для українських школярів у київському видавництві «Веселка». Відомий білоруський поет і прозаїк, який також цікаво заявив про себе як драматург і кіно-сценарист, на цей раз виступив, як зазначено в книзі, «з розповіддю про Білорусь, про її минуле, науку і культуру, про білоруський народ, який в сім'ї народів нашої Вітчизни буде світле майбуття». На перший погляд, книга повинна була бстати нарисом історико-літературного характеру. Однакож вже сама незвичайна назва книги, передмова до неї обіцяють слово не тільки вагоме, але й хвилююче, ліричне, глибоко поетичне. «...Я розповідатиму вам тільки про те, що сам бачив і чув. Це буде книжка очевидця. Доведеться мені розповідати й про історію... Але знайте, що в таких випадках я брав книжки людей, яким можна вірити, книжки таких же свідків, книжки сумлінні й жавво написані».

За написання книги Короткевич узявся охоче і з натхненням. Він ніби віддає борт, сплачує синівською любов'ю тому краєві, який став для нього другою батьківщиною. Бо саме на Україні у тяжкі післявоєнні роки відбувалося змужніння поета, формувалося його життєве і творче кредо. У зруйнованому, холодному й голодному післявоенному Києві він жив декілька років, там скінчив історико-філологічний факультет Київського державного університету ім'я Т. Шевченка. Українські спогади Короткевича зустрічаємо на багатьох сторінках книги, вони до речі вплітаються в тканину авторського по-вітсування.

З перших сторінок книги вражає широта світобачення автора, енциклопедичність його знань. Тут і звертання до минулого, і погляд у перспективу

майбуття, і, зрозуміло, ґрунтовне висвітлення сьогодення республіки в усіх проявах її економічного, культурного і політичного життя. Вражає колосальна насиченість книги фактами, цифрами. Проте автор далекий від систематизованого наукового дослідження подій і проблем. Його твір скоріше наближається до ліричного есе. Окремі сторінки книги просякнуті гумором, інші оповіті ліричним смутком. Місцями автор просто «живописує» словом, і перо його — ніби пензель художника. Так, описи білоруських краєвидів можуть правити за приклади високомистецької ліричної прози. Часто у книзі зустрічаємо віршовані уривки з кращих творів білоруських поетів. Деякі ж сторінки прозової оповіді автора не доповнюються цитатами, а невимушенено, безпосередньо, просто й природньо переходять у власний авторський вірш. Ось, скажимо, ода гордому й лагідному красеню білоруських лісів оленю: «...Сотні років порохові близкавиці зупиняли в зеніті його останній стрибок. Але найвищою мужністю живого він проносив через віки своє життя і свою красу. І тільки оцію красою та оцію ласкавою впертістю порятував він... свій лагідний, свій терпеливий, свій одвічний рід...»

Він до мене іде і до друга,
 мов стишений вітер.
Третясь боком, розчулити хоче
 і друга й мене:
«Ви мене не зачепите?
 Ви мене збережіте!
Пожалійте мене!
 Прошу вас...
Пожалійте мене...»

Широка наявність у книзі такого інформаційно-виховавчого характеру метафор, порівнянь, інших тропів становить особливу її цінність, оскільки високе естетичне враження, яке спровадяє книга, сприяє глибшому засвоєнню її вагомого пізнавального змісту.

Оригінальний авторський стиль не допускає ніяких шаблонів і трафаретів не тільки в сфері словесного втілення думки, але й в доборі фактів, життєвих прикладів тощо. Навіть притягаючи до розповіді український матеріал, Кіроткевич уміє сказати щось виключне цікаве. Так, безумовно, школярі, та й не тільки вони, довідаються, що автором славнозвісного пам'ятника Богдану Хмельницькому у Києві був білорус Михайло Мікешин. Більше того, що за авторським проектом, літа модель якого зберігається у мінському музеї, передбачалось, щоб під копитами гетьманського коня були пан і езуїт, а навколо п'єдесталу стояли постаті кобзаря, козака і білоруського селянина. Звичайно, царські урядовці не могли ухвалити проект у такому вигляді і визнали його «неекономним»...

Про зміст «Землі під білими крилами» дуже промовисто говорять назви її розділів. Їх шість. Це «Земля моя білоруська», «Кам'янці, і дахи, і вежі»,

«Крізь дим століть», «Білорусь на покуті в хаті своїй сіла», «Година великого лиха», «Будови, будови, будови...» Кожний з розділів має свої підрозділи. Зокрема, перший, у якім цікаво, часом просто захоплююче розповідається про білоруса, його характер і звички, побут, хату, одяг і їжу, природу і клімат білоруської землі, має такі підрозділи: «Від поліських мохів до освейських джерел», «Село, о рідне село мое», «Просимо до хати, гостоньки наші!», «Хліб і до хліба», «Житейська скриня», «А коло хати — садок», «За селом — нива колосиста», «За річкою, за бистрою озерце сяйнуло», «Зелений шум», «Люди землі білоруської».

Заглянемо, наприклад, до «Житейської скрині», до куфра. Автор розповідає про зовнішній вигляд скрині, а головне — про її зміст, цікаво спираючись при цьому на поему білоруської поетеси Лариси Геніюш «Куфар». Викаристано тут хід думки поетеси, принцип написання поеми: через куфар — людське життя. Ось, скажімо, погляд автора спинився на святочному одязі, весільному — і перед нашими очима проходять, ніби кінокадри, живі кольористичні малюнки білоруського весілля, починаючи з зальотів, саджання молодої на діжу, поділу коровая, селянського оркестру і весільних пісень, і кінчаючи обов'язковими перезвами... Або останнє відділення куфра — прискринок. У ньому і тепер селянин з вродженим філософським спокоєм і витримкою зберігає усе необхідне для останнього свого життєвого шляху. Тут автор логічно переходить до плачів і голосінь, до оригінальної жіночої творчості, яка у кожному випадку залишається неповторною імпровізацією. Кінчачеться людське життя. Опускається віко куфра...

Таким чином, як бачимо, розмова у книзі ведеться ґрунтовно, переконливо, конкретно. Кожний з розділів чи підрозділів логічно вмотивований, завершений. І тут необхідно підкреслити ще одну дуже показову ознаку твору. Поруч з широтою охоплення життя — зразковий лаконізм вислову. Ця єдність протилежностей, поруч з розумним розміщенням матеріалу, робить книгу стрункою, цілісною, композиційно завершеною. Саме тому відносно невеликий розмір книги — уся вона складається з 180 сторінок — не стає для авторської розповіді своєрідним прокрустовим ложем.

Щоб доцільніше використати відвдену поперову площину, Короткевич скороочує свою розмову там, де можна апелювати до знань учнів з суміжних наукових галузей, зокрема, історії рідного народу, суспільствознавства тощо. Або, говорячи, наприклад, про Максима Богдановича, автор «Землі під білими крилами» відсилає читачів до українського видання лірики класика білоруської літератури. І робить, безумовно, правильно. «Лірика» Богдановича, що вийшла в серії «Перлини світової лірики», отримала високу схвальну оцінку і в українській і в білоруській критиці як за високий рівень перекладів, так і за ґрунтовне осмислення творчої спадщини поета в літературознавчій розвідці — вступній статті Івана Денисюка. Чи, скажімо, таке: автор, ведучи розмову про сучасну поезію, настійливо пропонує учням ознайомитись з мо-

лодою білоруською поезією, яка вельми добре представлена на українській мові в антології «Калинові мости» (1969).

Відомо, як багато спільногого в історичній долі слов'янських народів, особливо українців і білорусів. Тому, беручись за написання такої книги, треба бути добре обізнаним в історії і культурі як Білорусі, так і України. Автор органічно вплітає український матеріал у канву власне білоруського тексту. Для більшої переконливості він часто звертається до типологічних зіставлень і паралелей. Такий спосіб розповіді зустрічається, зокрема, у розділах, де йдеТЬся про селянські повстання на чолі з Небабою, Гаркушею, Кривошапкою, Піддубським та ін. на Білорусі в середині XVII ст. і визвольну війну на Україні під керівництвом Богдана Хмельницького, про перші ластівки нової літератури — українську і білоруську «Енеїди». Цікаво подані спільні моменти з історії Білорусі і України тих часів, коли обидві входили до складу Великого Князівства Литовського. Тут, до речі, треба відзначити, що авторові вдалося подати виключно дохідливу і зрозумілу, стислу, але водночас і дуже яскраву характеристику особливостей білоруської мови, використавши найбільш показові приклади паралельно з української і білоруської мови. Загалом же хочеться підкреслити, що наукова об'єктивність і толерантність автора місцями просто-таки варти наслідування. Зокрема це стосується висвітлення деяких спірних питань давньої української і білоруської літератур. Не обминув Короткевич і зв'язків з Білорусією геніального українського поета Тараса Шевченка. Причім він справедливо вазначає, що Кобзар прийшов до білоруських літераторів в усій своїй величині не при житті. Визвольні ідеї Шевченка стали особливо актуальними в Білорусі на початку ХХ століття. Саме тоді Янка Купала назвав Тараса Шевченка «батьком» нової білоруської літератури.

У розмові про съгодення своєї республіки Короткевич знову-таки спирається на міцний ґрунт добросусідських взаємин двох народів. Просякнутій почуттям сім'ї єдиної, він переконаний, що і в майбутньому народи-брати будуть спільними силами змагатися за те, «щоб знову не вирвався на волю до історичний звір, озброєний брехнею і газами, віроломством і атомом, ненавистю до інакомислячих і вогнеметами».

Високим патріотизмом просякнуте кожне авторське слово в книзі «Земля під білими крилами», починаючи від її назви і кінчаючи останніми фразами. І в той же час, як ми вже мали можливість переконатися, це той патріотизм, для якого органічно чуже возвеличення свого в ім'я приниження чужого. З палкої любові до рідного краю, до його людей народилася ця книга, і написана вона на засадах глибинного інтернаціоналізму, в дусі ідей рівноправ'я, взаємодопомоги і братерства народів. Знаменита у цьому плані кінцівка книги — звертання до читачів: щаслива моя країна — будьте щасливі і ви!

Тепер — декілька слів побажань і зауважень. Хотілося б, щоб у книзі часом більш реельно виступало як спільне, так і відмінне в історичному і культурному розвитку братніх народів. Так, на нашу думку, безумовно зацікавила б українських школярів ширша, ніж це є у книзі, розмова про біло-

руських татар. Адже український народ внаслідок певних історичних обставин не знає прикладів такого дружнього співжиття з татарами, як це було в Білорусі. Так, акти Литовської метрики свідчать, що білоруські татари настільки зжилися з місцевим населенням, що навіть виступали проти своїх єдиновірців, у спільній боротьбі захищали край від зовнішніх ворогів. Книги ж білоруських татар «Кітаби» (священні книги, написані білоруською мовою, але арабським алфавитом), як зазначає чимало вчених, — це унікальний матеріал для виявлення перехресних і взаємодіючих культурних впливів Сходу і Заходу.

Жодним словом автор не обмовився про українсько-білоруські театральні зв’язки початку нашого століття. У той же час виключно часті гастролі на Білорусі українських мандрівних труп на чолі з корифеями українського театру і драматургії Кропивницьким, Старицьким, Тобілевичем та ін. прискорили розвиток національного білоруського театру. Більш того, першими постановками театру Ігната Буйницького та інших аматорських труп були українські п’еси Кропивницького. На кращих зразках української драматургії вигострювалася виконавська майстерність білоруських акторів. Українська драматургія стимулювала створення нової білоруської драматургії.

Знаходячись у полоні своїх захоплень, автор місцями не зовсім пропорційно розподіляє матеріал (не в основному, а в приватних випадках). Так, про Яна Барщевського написано стільки ж, скільки й про Францішка Богушевича. Часом у тексті пробивається властивий для поетичного мислення гіперболічний початок: «найкращі у світі» білоруська антонівка, білоруські ліси та ін. Або, розповідаючи, у якій великій пошані в білорусів бульба, автор мальовниче описує, як її, з підпеченими боками, господиня отак гостинно висипає посеред столу на... білоніжний обрус! Звичайно, фрази такі сприймаються з теплим гумором, шкоди від них немає, але можна було б їх уникнути.

У подальшій праці над наступним українським виданням книги (тридцятисячний тираж її щвидко зник з книжкових полиць магазинів) Короткевичу необхідно буде врахувати і деякі видавничі «издержки» виробництва. Це, перш за все, строкатість перекладу — тільки над прозайчним текстом працювала група з чотирьох перекладачів (В. Іскра, Г. Ткаченко, К. Скрипченко, Н. Тищенко, численні уривки з віршів переклали в основному П. Засенко і С. Литвин). По-друге, в книзі відсутній єдиний наскрізний принцип передачі власне білоруських слів-реалій, які подаються то в українському, то в білоруському фонетичному звучанні без врахування етимології слова. Зокрема, «мачанка» передається як «мочанка», «полі́ука» — як «палівка». Це явно затуманює сенсний бік слова, бо в українській мові є спільнокореневі їхні відповідники: мачати, поливка, підливка. Або назва міста Новогрудок пишеться то через «у», то через «а». Спільнокореневі слова Хатинь і Хатиничі в першому випадку в українському варіанті пишуться через «а», в другому, з невідомої причини, — через «о» і т. под. Зрозуміло, все ці зауваження — до перекладачів книги, а не до її автора...

До 50-річчя Радянського Союзу різні видавництва розпочали видання книжок буквально про всі республіки. В Білорусі і на Україні продовжується видання, коли можна так висловитись, взаємоознайомлюючої книжкової серії. Саме до неї належить і книга Володимира Короткевича про Білорусь. А коли вона і відрізняється чим-небудь, то це високою художністю, поетичнообразною мовою, особливою залибленистю автора в предмет розмови. Усе в цій книзі завжди до речі і до місця, написана вона з тонким відчуттям художньої міри і смаку. Окрім сторінки «Землі під білими крилами» своєю філософською заглибленистю, дотепністю, силою емоційного впливу нагадують «Мій Дагестан» Расула Гамзатова. В усьому цьому відчувається великий творчий досвід Короткевича-есеїста, автора багатьох цікавих есе історико-філософського і літературного характеру.

Варто додати лише, що успіхом своєї книги Короткевич зобов'язаний так само і своїм «співавторам» — Валентину Ждановичу і Володимиру Колеснику. Більш як п'ятдесят високомистецьких фотознімків їхньої роботи доповнюють, уточнюють, поетично коментують розповідь письменника.

Laurence Camiglieri (Paris)

ΟULADZIMIR KARATKÉVITCH

Ouladzimir KARATKÉVITCH est né le 26 novembre 1930.
Fait ses études à l’Université de Kiev et commence à publier en 1955.
Deux recueils de vers: *Le Coeur d’une mère* (1958), *Les Voiles du soir* (1960).
Recueils de prose: *Le Bleu et l’or de la journée* (1961), *L’OEil du typhon* (1974).
Romans: *On ne saurait oublier* (1962), *Les Épis sous ta fauille* (1972).
Nouvelles: *Le Roi des tziganes* (1969), *Une vieille légende* (1969), *La Chasse cruelle du roi Stakh* (1964), *Le Christ est descendu à Garodnia* (1966), *Tchasénia* (1970).
Pièces: *Le Moulin sur les tourbillons bleus* (1957), *Les Cloches de Vitebsk* (1977).
Écrivain que l’on pourrait dire romantique dans son écriture.
Ses thèmes favoris sont historiques ou aventuriers. *Les Épis sous ta fauille* retrace l’abolition du servage et la révolte de Kastouss Kalinovski.

Václav Židlický (Praha)

ULADZIMIR KARATKĚVIČ

KARATKĚVIČ, Uladzimir Sjamjonavič, 26.11.1930 Orša, běloruský spisovatel. Z rodiny úředníka. Vystudoval slavistiku na Kyjevské univ. a několik let působil jako učitel. 1960 absolvoval Gorkého lit. institut v Moskvě a 1962 tam. scenáristické kurzy. — Autor převážně hist., přesněji «historiosofických» próz. Spíš než o vlastní dějině se zajímá o jejich smysl. Proto se vyhýbá jednoduché beletrizaci historie, nepopisuje vrcholné události ani neportrétuje proslavené osobnosti. Čerpá naopak z materiálu zjevně okrajového, z legend, starých kronik a lid. bájí. Neznámí, zpravidla smyšlení hrdinové a zapadlé «periferní» příběhy jsou mu surovinou, z nichž hněte typologii a evokuje ducha bělorus. nár. dějin. Tak je zpracována dilogie *Kalasy pad sjarpom tvaim* (1968, *Klasy pod srpem tvým*), líčící na širokém a barvitém pozadí charakterové zráni mladého hrdiny v předvečer proticarského povstání 1863, i polodetektivní báchorka z dob úpadku bělorus. šlechty *Dzikaje paljavanné karalja Stacha* (1964, *Divoký lov krále S.*, č. s názv. *Královská pomsta* 1972) a rabelaisovsky sarkastická románová trk. *Chrystos pryzjamliusja u Harodni* (1972, *Kristus přistál v Harodně*, č. s názv. *Evangelium podle Iidáše aneb druhý příchod Páně* 1977), zasazená do atmosféry reformace a zachycující pohnuté i karnevalově groteskní osudy tuláka, kterého jezuitské intriky donutí stát se «Kristem», dělat «zázraky» a nakonec přivést lid ke vzpouře proti církvi a světským feudálům. Úměrně s tím, jak K. odmítá pouze ilustrovat dějiny, o to víc se soustředuje na prokreslení postav. Snad právě pro tyto charakterovné vlastnosti svého talentu snadno přechází od historie k látkám ze současnosti, jíž je z větší části věnován r. *Nělha zabyc* (1962, *Nelze zapomenout*, č. s názv. *Leonidy se nevrátí* 1975) a většina próz k knihy *Čazénija* (1970, *Chosenia*, ústřední n. sl. s názv. *Chosenia, láska moja* 1976; č. n. *Zlatý bůh*, čas. *Světová lít.* 1973) i ze sb. p. a n. *Voka tajfuna* (1974. *Oko tajfunu*). Jak hist, tak součas. náměty ladí jednoznačně romanticky, dávaje přednost v prvním případě klas. romantismu walterscottovskému, v druhém spíš «neoromantismu», s jeho značnou dávkou lyrismu a pohádkové poetičnosti. K. píše rovněž pozoruhodnou moderní asociativně metaforickou lyriku a úspěšně se uvedl i jako dramatik a filmový scenárista.

- D. d.: sb. b.: *Matčyna duša* (1958, *Matčino srdce*), *Vjačernja větrazi* (1960, *Večerní plachetnice*), *Maja Ilijada* (1969, *Má Iliada*); sb. p. *Blakit i zolata dňa* (1961, *Modř a zlato dne*).